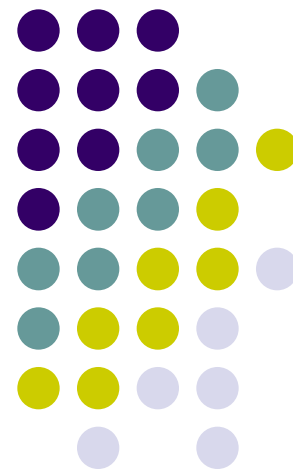
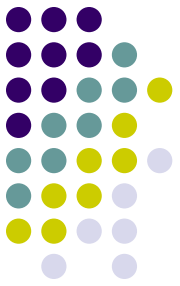


---

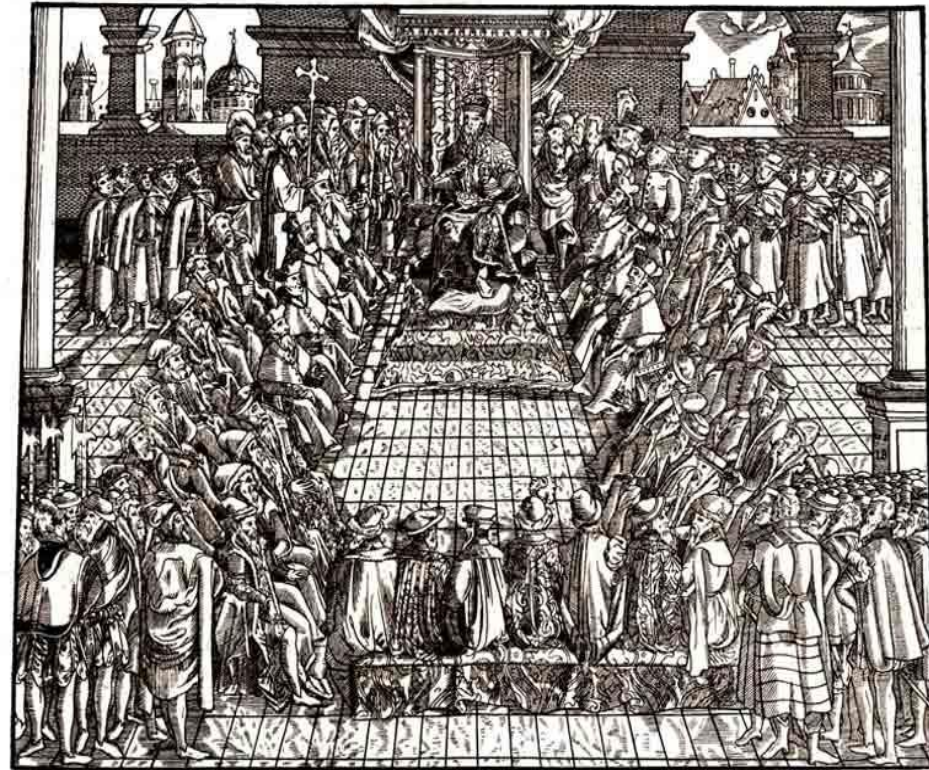
***Грамадска-палітычны  
лад і права Беларусі ў  
складзе Рэчы  
Паспалітай абодвух  
 народаў (XVII–XVIII ст.)***



# Люблінская ўнія 1569 г.



Паводле ўмоваў уніі, ВКЛ і Польскае каралеўства аб'ядноўваліся ў адзіную федэратыўную дзяржаву, якая атрымала назву **Рэч Паспалітая** (пераклад з лацінскай мовы – агульная справа, рэспубліка).

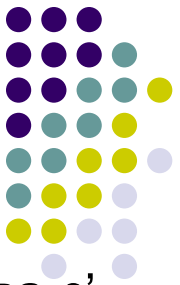




[illegible]

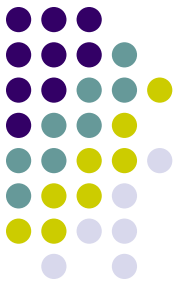
- 
- Rzeczpospolita Obojga Narodów w 1569**
- Legend:
- The Crown
  - Grand Duchy of Lithuania
  - Fiefs and dependencies
  - Major cities
  - Other cities and towns
  - Brandenburg
  - Sweden
  - Saxony
  - Ottoman Empire
  - Habsburg Empire
  - Muscovy / Russia
  - Denmark
  - Ks. Pomorskie

# Унія прадугледжвала наступныя палажэнні:



- ❑ 1) У ВКЛ і Польшчы павінен быць адзіны манарх, які адначасова з'яўляецца польскім каралём і вялікім князем літоўскім. Ён абіраецца сумесна шляхтай абедзвюх дзяржаў.
- ❑ 2) Ствараецца агульны вальны сойм Рэчы Паспалітай, асобныя соймы ВКЛ і Польшчы былі скасаваны.
- ❑ 3) Абвяшчаецца адзінства знешняй палітыкі дзвюх дзяржаў.
- ❑ 4) Абвяшчаецца права на набыццё зямельнай маёмасці шляхтай ВКЛ і Польшчы на ўсёй тэрыторыі Рэчы Паспалітай.
- ❑ 5) Лівонія (Інфлянты) пераўтвараецца ў сумеснае ўладанне ВКЛ і Польшчы (рэальна з 1588 г.), а Курляндскае герцагства становіцца васалам Польшчы і ВКЛ.
- ❑ 6) Абвяшчаецца палітычнае і эканамічнае раўнапраўе шляхты ВКЛ і Польшчы ў межах Рэчы Паспалітай.
- ❑ 7) У ВКЛ захоўваюцца асобная арганізацыя дзяржаўнай улады, заканадаўства, войска, фінансавая і мытная сістэма, а таксама атрыбуты дзяржаўнай улады: герб, пячатка, тытулы.
- ❑ 8) Дзяржаўныя пасады ў ВКЛ і Польшчы маглі займаць толькі мясцовыя ўраджэнцы.

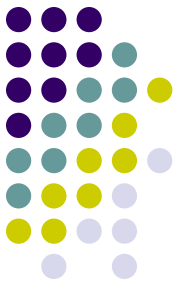
# Дзяржаўна-палітычны лад Рэчы Паспалітай



- Формай дзяржаўна-палітычнага ладу Рэчы Паспалітай становіцца *элекцыйная манархія*, пры якой кіраўнік дзяржавы (манарх) атрымлівае ўладу ў выніку выбараў. Са смерцю Жыгімонта Аўгуста (1572) скончылася праўленне ў ВКЛ і Польшчы дынастыі Ягелонаў. З гэтага часу замацоўваецца прынцып пажыццёвага абрання на трон каралёў (вялікіх князёў) з ліку некалькіх кандыдатаў. Як правіла, каралямі выбіраліся прадстаўнікі замежных каралеўскіх дынастый. Працэс выбарання каралёў шляхтай называўся *элекцыя*.



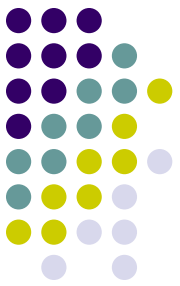
# Да функцый *караля* належалі:



- - абарона дзяржавы, кіраўніцтва войскам;
- - кіраванне правядзеннем унутранай палітыкі;
- - ажыццяўленне вышэйшага суда;
- - кіраўніцтва адміністрацыйным апаратам дзяржавы;
- - кіраванне ажыццяўленнем міжнародных адносін;
- - зацвярджэнне заканадаўчых актаў;
- - прызначэнне чыноўнікаў на вышэйшыя дзяржаўныя пасады.

***Улада караля абмяжоўвалася палатамі сойма. Прававым адлюстраваннем гэтага выступала тое, што перад каранацыяй кароль вымушаны быў зацвердзіць два дакументы – “пакта канвента” і “Генрыкавы артыкулы”, выкананне якіх з’яўлялася ўмовай захавання вернасці шляхты каралю.***



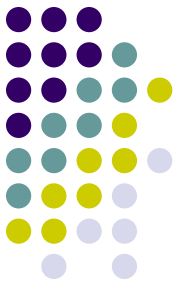


**“Пакта канвента”** – акт, у якім пацвярджаліся гарантыі прывілеяў і вольнасцяў дзяржавы, выдадзеных ранейшымі каралямі і вялікімі князямі.

**“Генрыкавы артыкулы”** – акт, які ўтрымліваў палажэнні, што абмяжоўвалі каралеўскую ўладу:

- - кароль не меў права прэтэндаваць на перадачу ўлады па спадчыне;
- - гарантыі свабоды веравызнання для шляхты ў межах хрысціянства (акт Варшаўскай канфедэрацыі 1573 г.);
- - кожныя два гады павінен склікацца сойм, без згоды якога нельга ўводзіць новыя падаткі і склікаць вайсковае апалчэнне;
- - без згоды Сената каралю забаранялася ажыццяўляць міжнародныя справы, прызначаць і звальняць вышэйшых дзяржаўных чыноўнікаў;
- - калі кароль не выконваў умоваў “артыкулаў”, шляхта мела права на стварэнне *канфедэрацыі* (часовага шляхецкага саюзу, накіраванага на дасягненне пэўнай мэты, у межах якога рашэнні прымаліся большасцю галасоў) і арганізацыю ўзброенага выступлення (*рокаш*).

# Вальны сойм Рэчы Паспалітай



склікаўся з перыядычнасцю раз у два гады. Нярэдка адбываліся надзвычайныя соймы. Як правіла, сойм працягваўся шэсць тыдняў. Месцам правядзення соймаў звычайна была Варшава. Пасля 1673 г. кожны трэці вальны сойм адбываўся на тэрыторыі ВКЛ у Гародні. **Функцыі соймаў:**

- - выбары караля (элекцыйныя і каранацыйныя сеймы);
- - пытанні аб вайне і міры;
- - збор і памер падаткаў на ваенныя патрэбы;
- - міжнародныя пытанні;
- - прыняцце законаў;
- - ажыццяўленне суду па крымінальных справах вышэйшых чыноўнікаў;
- - прыняцце хадайніцтваў павятовай шляхты.







Вальны сойм

Вальны сойм

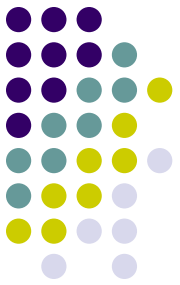
Сенат

Пасольская ізба

# Сенат



- каралеўская рада і вышэйшая палата) складаўся з ліку ранейшых сенатараў Польскага Каралеўства, а таксама прадстаўнікоў Паноў Рады ВКЛ (каталіцкія біскупы, ваяводы і кашталяны, маршалак найвышэйшы, канцлер, падканцлер, пабскарбі земскі, маршалак дворны). У Сенаце існавала іерархія сенатарскіх годнасцей. Месца першага сенатара займаў гнезненскі арцыбіскуп. Сенатары ВКЛ і Польскага каралеўства засядалі асобна. Падчас пасяджэнняў сойму сенатары не галасавалі, а выказвалі свае меркаванні (вотум) па вынесеным на разгляд пытаннях паводле старшынства. Пасля абмеркавання кароль ці па яго даручэнні канцлер фармулявалі агульнае канчатковае рашэнне паводле пэўнага пытання. У кампетэнцыю Сената ўваходзіла канчатковае рэдагаванне і зацвярджэнне законаў. У поўным складзе Сенат збіраўся рэдка. Сталым органам з'яўлялася выбраная соймам на два гады *рада сенатараў-рэзідэнтаў* (пастаянная дарадчая камісія пры каралю, фактычна існавала з 1606 г.), якая складалася з 16 сенатараў (з 1641 г. – 28) і несла адказнасць перад соймам.



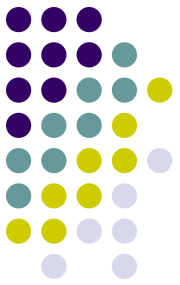
# *Пасольская ізба*

- складалася са 180 паслоў (дэпутатаў), абраных шляхтай. З іх ліку 46 з'яўляліся прадстаўнікамі ад ВКЛ. Выбары дэпутатаў адбываліся на сойміках; у ВКЛ выбіраліся па два паслы ад кожнага ваяводства і павета. На сойміках дэпутатам даваліся інструкцыі, у якіх дакладна вызначаліся палажэнні, якія павінен быў адстойваць на сойме пасол. На пасяджэннях Пасольскай ізбы акрамя паслоў, якія мелі права голасу, прысутнічаць мог любы шляхціц. У Пасольскай ізбе абмяркоўваліся пытанні, прапанаваныя каралём і Сенатам, а таксама выносіліся ўласныя прапановы. Мэтай абмеркавання было дасягненне кансенсусу паводле пэўных пытанняў. Праекты законаў, выпрацаваныя Пасольскай ізбой перадаваліся ў Сенат, які мог уносіць папраўкі, заўвагі, але мог і адхіліць законапраект, што нярэдка прыводзіла да завяршэння сойма без прыняцця рашэнняў.



- У дзейнасці сойму існавала права **лібэрум вета** (аднагалоснае прыняцце рашэнняў). Гэта азначала, што з-за выказанай услых нязгоды аднаго пасла адмяняліся ўсе рашэнні сойму. Упершыню дадзенае права было выкарыстана ў 1652 г. Актыўнае яго ўжыванне ў другой палове 17 – 18 стст. прывяло ў выніку да дэзарганізацыі дзейнасці соймаў.
- Вынікам працы сойма з'яўляліся **канстытуцыі** (ухвалы), якія мелі заканадаўчую сілу. Для іх зацвярджэння патрабавалася агульная згода караля, Сената і Пасольскай ізбы. Прадугледжваліся асобныя канстытуцыі для Польшчы і ВКЛ.





# Соймікі

***Значную ролю ў сістэме дзяржаўнай улады мелі органы шляхецкага самакіравання – соймікі. Яны ўяўлялі з сябе сходзі шляхты пэўнага павета. Існавала некалькі відаў соймаў:***

- - *перадсоймавыя* – збіраліся напярэдадні соймаў для выбару паслоў на сойм і выпрацоўкі для іх інструкцый;
- - *рэляцыйныя* – збіраліся пасля соймаў, на іх дэпутаты з сойму рабілі справаздачы аб сваёй дзейнасці, прымаліся ўхвалы па рэалізацыі соймавых канстытуцый, а таксама па справах, якія на соймах перадаваліся на разгляд соймаў;
- - *дэпутацкія* – збіраліся штогод для выбару суддзяў Трыбунала ВКЛ;
- - *элекцыйныя* – збіраліся для выбару кандыдатаў у склад земскага павятовага суда і некаторых іншых мясцовых чыноўнікаў;
- - *гаспадарчыя* – збіраліся для вырашэння пытанняў мясцовага гаспадарчага жыцця.

# АКТ «УРАЎНАВАННЕ ПРАВОЎ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА І КАРОНЫ»

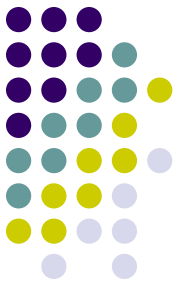


**1697 г.**

Сутнасць яго зводзілася да пашырэння шляхецкіх свабод і абмежавання магнацкага свавольства. Так, права збору падаткаў пераходзіла ад падскарбія да абраных шляхтай на сойме зборшчыкаў. Гетман губляў права недатыкальнасці і мог быць прыцягнуты да суда за свае супрацьпраўныя ўчынкі. Адмяняўся звычай, згодна з якім рашэнне трыбунала ўступала ў сілу толькі пасля таго, як было замацавана пячаткай вялікага канцлера. Такім чынам, істотна абмяжоўваліся прэрагатывы органаў улады ВКЛ, якія знаходзіліся ў руках магнатаў. Разам з тым уніфікацыя некаторых правоў Княства і Кароны мела і адмоўны бок, бо абмяжоўвала аўтаномію Княства ў складзе Рэчы Паспалітай.



# «Літоўская пастанова»



- Сутнасць гэтага нарматыўнага акта заключалася ў разрыве уніі з Польшчай, усталяванні ў ВКЛ неабмежаванай манархіі. Прычынай заняпаду Княства абвяшчаўся саюз з Польшчай, і, каб спыніць развал дзяржавы, дэпутаты патрабавалі выйсці з уніі, пазбавіць край ад анархіі, навязанай Польшчай, і вярнуцца да неабмежаванай улады вялікага князя, якая была пры Гедыміне, Альгердзе, Вітаўце. Абсалютная манархія бачылася залогам пераадолення магнацкага дэспатызму і эканамічнага росквіту Княства. Але адсутнасць еднасці ў шляхецкім асяроддзі ВКЛ, а таксама складаныя міжнародныя адносіны не далі магчымасці для рэалізацыі як першай, так і другой праграмы рэфармавання дзяржавы

# Спробы правядзення рэформаў дзяржаўнага ладу ў сярэдзіне XVIII ст.



- - адмена права лібэрум вета ў вырашэнні эканамічных пытанняў;
- - рэарганізацыя адміністрацыйнага апарату (была створана Скарбавая камісія – спецыяльны орган па кіраванні фінансамі, ажыццяўленні судовых функцый па фінансавых справах, нагляду за гандлем);
- - адмена ўнутраных гандлёвых пошлін;
- - праведзенне рэвізіі дзяржаўных маёнткаў;
- - устанаўленне адзіных для краіны мер вагі, аб'ёму і даўжыні.





- Дадзеныя рэформы сутыкнуліся з супрадзеяннем большасці магнатаў, якія пабачылі ў іх замах на шляхецкія прывілеі, што адлюстравалася ў дзейнасці *Радамскай канфедэрацыі* 1767 г. Іх падтрымалі Расія і Прусія. Замежныя дзяржавы актыўна выкарыстоўвалі таксама рэлігійнае пытанне як зачэпку да ўмяшання ва ўнутраныя справы Рэчы Паспалітай. З ініцыятывы Прусіі і Расіі ўзнікаюць *Торуньская* пратэстанцкая і *Слуцкая* праваслаўная канфедэрацыі. Сойм 1768 г. пад націскам расійскіх войскаў прыняў пастанову аб ураўнаванні ў правах некаталіцкай шляхты з каталіцкай; былі пацверджаны непарушнасць дзяржаўнага ладу, прывілеі шляхты, права лібэрум вета. Расія абвешчалася гарантам захавання гэтай сістэмы.



# Барская канфедэрацыя



- Але патрыятычна настроеная частка шляхты і каталіцкае духавенства рашуча выступілі супраць умяшання Расіі ва ўнутраныя справы Рэчы Паспалітай і згодніцкай палітыкі каралеўскай улады. У 1768 г. яны ўтварылі *Барскую канфедэрацыю*, якая пры падтрымцы Францыі і Турцыі збірае 12-тысячнае войска. Прыхільнікі Барскай канфедэрацыі пацярпелі паражэнне.





БАЛТИЙСКОЕ  
МОРЕ

ПРУССИЯ

1772  
ТЕРРИТОРИИ, ОТОШЕДШИЕ  
К ПРУССИИ

Познань  
Гнезно  
Бреслау  
(Вроцлав)  
Ольмюц  
Брюнн

1793

ВЛАДЕНИЯ АВСТРИЙСКИЕ

Кенигсберг

Плоцк

ВАРШАВА

Краков

Люблин

Сандомир

1795  
ТЕРРИТОРИИ,  
ОТОШЕДШИЕ  
К АВСТРИИ

1772

1795

Вильно

Гродно

Белосток

Брест

Луцк

Львов

Галич

Динабург

Полоцк

Витебск

Минск

Могилев

Мстиславль

Брянск

Слуцк

Гомель

Чернигов

Киев

Житомир

Умань

Каменец

Рига

Митана

Неман

Вилия

Неман

Новогрудок

Помежа

Дрогичин

Припять

Десна

Днепр

Днепр

Тиса

Дунай

Юж.

Р

О

С

С

И

Й

Волга

Днепр

С

А

Ф

К

И

М

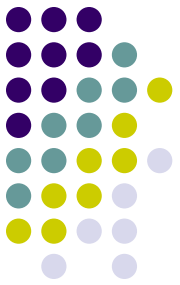
П

Е

Р

И

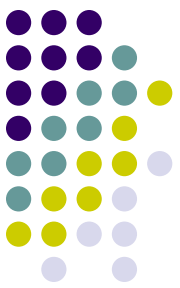
Я



# *Пастаянная рада*

- У 1775 г. быў створаны орган пастаянна дзеючай дзяржаўнай адміністрацыі – *Пастаянная рада*, якая складалася з 5 дэпартаментай (замежных спраў, паліцыі, абароны, юстыцыі, фінансаў). Пастаянная рада складалася з караля, 18 сенатараў і 18 дэпутатаў сойма. Членаў Рады выбіралі на сойме тайным галасаваннем на 2 гады, пасля чаго праводзіліся перавыбары 1/3 яе складу. Старшынстваваў у Радзе кароль, які меў права заканадаўчай ініцыятывы і вырашальнага голасу пры нязгодзе астатніх членаў. Пастаянная рада вырашала пытанні склікання соймаў, прызначэння на дзяржаўныя пасады, кантролю над дзяржаўным скарбам. Кандыдатаў у Раду кароль узгадняў з расійскім паслом, што змяншала яе самастойнасць.

# Найбольш паслядоўныя рэформы звязаны з дзейнасцю *Чатырохгадовага сойма 1788-1792 гг.*



- - скасаванне Пастаяннай рады як сімвалу залежнасці ад Расіі; замест яе створана *Стража правоў*, якой падпарадкоўваліся камісіі (міністэрствы);
- - стварэнне ў ваяводствах і паветах *цывільна-вайсковых камісій*, выбіраемых шляхтай на два гады, як пастаянных органаў мясцовай выканаўчай улады;
- - увядзенне ў Сенат уніяцкага мітрапаліта;
- - стварэнне асобнай праваслаўнай мітраполіі ў Рэчы Паспалітай, падначаленай Канстанцінопальскаму патрыярху (паводле рашэння Пінскай кангрэгацыі 1791 г.), што пазбаўляла Расійскую імперыю магчымасці ўмешвацца ў жыццё праваслаўных краіны.

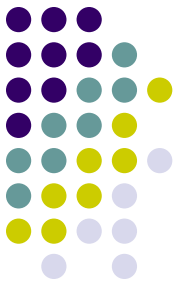
# Культурная реформа Чатырохгадовага сойма стала прыняцце *Канстытуцыі* *Рэчы Паспалітай 3 мая 1791 г.*



- - ліквідацыя выбарнасці караля і ўвядзенне спадчыннай манархіі;
- - павелічэнне інтэграцыі паміж Каронай і ВКЛ, пры захаванні за каралём тытулу вялікага князя літоўскага і асобных судаводства і фінансаў ВКЛ; прадугледжвалася роўнае прадстаўніцтва ВКЛ і Польшчы ў сойме, камісіях Стражы правоў і іншых дзяржаўных інстытутаў (узаемаадносіны паміж ВКЛ і Польскім каралеўствам былі зацверджаны ў канстытуцыйным акце “Узаемнае заручэнне абодвух народаў” у кастрычніку 1791 г.);
- - устанаўленне заканадаўчай улады за пастаянна дзеючым *двухпалатным соймам*, паслы якога выбіраюцца на 2 гады мясцовымі соймамі. Пасольская ізба складалася з 204 дэпутатаў (з іх 24 – прадстаўнікі гарадоў з правам дарадчага голасу); Сенат – з 132 чыноўнікаў, уключаючы караля. Сенат быў пазбаўлены права заканадаўчай ініцыятывы, але меў права адкладальнага вета.
- - устанаўленне ўзроставага і маёмаснага цэнзу для шляхты на соймах: права выбарчага голасу атрымлівалі асобы ва ўзросце ад 19 год, якія мелі гадавы даход больш за 100 злотых;



# (Працяг)



- - выканаўчая ўлада надавалася каралю і Стражы правоў. Міністры са Стражы правоў маглі быць звольнены 2/3 галасоў дэпутатаў сойма;
- - адмена права лібэрум вета, забарона шляхецкіх канфедэрацый і рокашаў; разам з тым гарантавалася непахінасць усіх шляхецкіх правоў і прывілеяў, карпаратыўнасць і адзінаўладдзе шляхецкага саслоўя;
- - скасаванне пажыццёвага займання дзяржаўных пасадак; выбарнасць мясцовай адміністрацыі на сойміках;
- - абвяшчэнне свабоды веравызнання з захаваннем пануючага статусу каталіцызму, перавод епіскапату на дзяржаўнае ўтрыманне;
- - павышэнне грамадска-палітычнага статусу мяшчанства: гарантыя асабістай недатыкальнасці, права на набыццё зямлі, займанне ніжэйшых адміністрацыйна-судовых і царкоўных пасадак, атрыманне шляхецтва за дзяржаўную і ваенную службу; 24 прадстаўнікі дзяржаўных гарадоў атрымлівалі прадстаўніцтва ў сойме з правам дарадчага голасу;
- - дэклараванне апекі права і дзяржавы над сялянамі.



[illegible]

Dnia 3 Maja, Roku 1791.



\*\*\*\*\*

u P. Dzwore Konsyl: Nadw: J. K. Mei  
i Dyrektora Druk: Korp: Kad:



74

Uwaga Rządowa.

W Smoleńsku w Dniach 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481



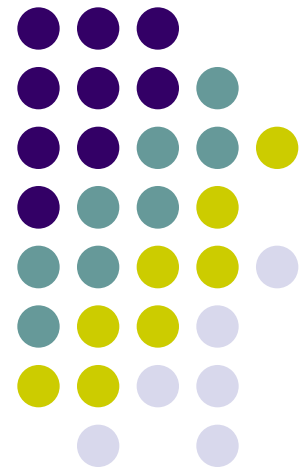




- Гарадзенскі сойм 1793 г., скліканы пад наглядом расійскіх войскаў, зацвердзіў акт падзелу, а таксама афіцыйна абвясціў скасаванне Канстытуцыі 3 мая і ўсіх рэформ Чатырохгадовага сойму.
- Апошняя спроба захавання незалежнасці Рэчы Паспалітай стала *паўстанне 1794 г. пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі*. Па выніках ваенных дзеянняў, Прусія, Расія і Аўстрыя канчаткова ліквідавалі Рэч Паспалітую як дзяржаву. У кастрычніку 1795 г. у адпаведнасці з Пецярбургскай канвенцыяй быў зацверджаны *трэці падзел Рэчы Паспалітай* паміж Прусіяй, Аўстрыяй і Расіяй.

# Крыніцы права

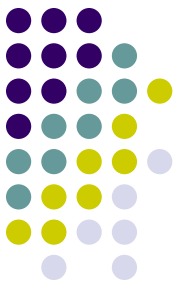
---





# «Валюміна легум»

- Важнай крыніцай права ў XVIII ст. становіцца звод законаў пад назвай «Валюміна легум» («Кніга законаў»), у якім былі сабраны соймавыя пастановы, прывілеі і іншыя нарматыўныя прававыя акты, якія дзейнічалі на тэрыторыі Польшчы, Вялікага княства Літоўскага і Правабярэжнай Украіны да 1793—1795 гг. Упершыню 8 тамоў «Валюміна легум», у якіх сабраны акты за 1347—1779 гг., былі выдадзены ў Варшаве ў 1732—1782 гг.



# Дадаткі да статута

- Значэнне крыніцы права мелі таксама акты, якія былі змешчаны ў якасці дадатку да Статута 1588 г. і выдадзены на польскай мове ў 1648, 1693, 1744 і 1786 гг. У тэксце Трэцяга Статута Вялікага княства Літоўскага выдання 1786 г. былі змешчаны закон аб стварэнні Галоўнага трыбунала і каментарыі да яго, алфавітна-прадметны паказальнік і некаторыя соймавыя пастановы XVIII ст.





- У выніку першага падзелу Рэчы Паспалітай па наказу Кацярыны II ад 28 мая 1772 г. на ўключанай у склад Расіі тэрыторыі былі створаны Пскоўская і Магілёўская губерні. Устанаўлівалася, што «суд і расправа» ў гэтых землях, калі гэта тычыцца асабістых спраў, павінны разглядацца на падставе мясцовых «законаў і звычаяў і іх моваю», гэта значыць — па Статуту 1588 г. «Справы ж, што парушалі спакой і цішыню грамадзян», падлягалі разгляду ва ўстановах, «кон от власти верховной на то устроены».



- Такім чынам, крыніцамі права ў Пскоўскай і Магілёўскай губернях па найбольш важных крымінальных справах, асабліва па справах аб дзяржаўных злачынствах, з'яўляліся Саборнае ўлажэнне 1649 г., «Артыкул воінскі» і іншыя акты расійскай дзяржавы. Дакладнага размежавання, па якіх крымінальных справах прымяняліся нормы Статута 1588 г., а па якіх — рускае заканадаўства, не было. Указам расійскага Сената ад 8 мая 1773 г. у далучаных да Расійскай імперыі дзвюх беларускіх губернях ствараліся губернскія і правінцыяльныя суды.